

DOBA ZKOUŠEK A NADĚJE

*deník děkana
Františka Wonky
z let 1938 – 1945*

Jen Bůh o nás ví...

Každé svědectví, které obohacuje pohled na dějiny, dokládá, že bytí člověka má povahu příběhu. Ten, který otevíráme s deníkem děkana Františka Wonky, přivádí čtenáře do západních Čech, do malého, starého českého města Manětína, ležícího na jazykové hranici v národnostně smíšeném kraji na sever od Plzně. Zde by se mohlo zdát oprávněným tvrzení, že smysl českých dějin spočívá ve věčném soupeření Čechů a Němců, které vrcholilo v letech 1938 až 1945. Právě tuto dobu popsal František Wonka ve svém deníku jako skutečnou dobu temna. Při ní do krajiny nesvítala ani okna lidských příbytků, pečlivě zatemňovaná v obavě před nálety, ani kostel neosvětlovalo věčné světlo, téměř symbolicky zhasnuté. Čechy, slovy Františka Wonky, země svatého Václava, království mariánské, posvátné dědictví českého národa pod ochranou Jana Nepomuckého, na podzim roku 1938 vstupovaly do dramatického období svých dějin, které bylo hrozbou pro jejich existenci. Deník, který jejich osudy po dobu šesti let zachycuje, má dvě časové roviny – opakující se přírodní rytmus a liturgický rok, charakterizované stálostí a řádem, a krutý běh času světského, v němž jsou lidé vystaveni těžkým osobním zkouškám. Útok na zažitý rituál, jímž křesťanská víra dává světu řád, Wonka chápe jako projev apokalyptického konfliktu dobra a zla, a proto jsou jeho každodenní zápisky svědectvím osobní garance víry i obrany tohoto řádu.

Dobu strachu, pochybností a bolesti prožíváme s pisatelem na manětínském děkanství, v úzkém kruhu jeho blízkých a v široké rodině farníků. K nim přibývají i náhodní příchozí, aby společně protrpěli čas, v kterém pouze zkušenost posvátného dovolovala člověku překročit osobní kritickou situaci. Jako homo religiosus, jehož den členila modlitba, výuka náboženství, mše, pohřby, křty a svatby, věřil v ochranu boží a zemských ochránců, tak, jak bývalo obvyklé v českých dějinách v době úzkosti a nebezpečí. Při setkání s lidmi prožíval postupné tříbení lidských charakterů v neobvyklých, existenciálně vypjatých situacích. Nálada pisatele se měnila během války, sledované s pečlivostí zpravodaje, a ani kněžská sutana jej neuchránila od nenávisti ke krutému nepříteli. Jeho deníkové zápisy monitorovaly hladinu kolaborace i proměny vztahu k německému obyvatelstvu od tolerance až po nenávist a myšlenky na pomstu. Zpočátku nechápal nacizaci svých německy mluvících oveček, vždyť jako farář nejlépe věděl, že "prach našich předků mísil se s prachem jejich dědů". Jak postupně krutost války, vedené nešťastným německým národem, rostla, prorokoval, že nastane čas nemilosrdné odplaty, v níž byl ochoten odpustit jen mrtvým.

Deník zahajují události v září 1938 s mobilizací, zrušenou mnichovským diktátem, s rukováním do krytů a přípravami na válku. Jim učinilo konec odtržení sudetského území, které se bolestně dotklo života v Manětíně, jenž zažil útěk českého a židovského obyvatelstva do Druhé republiky, vymezené novou hranicí se závorami a celníci, které daly životu zcela jiné souvislosti. Wonkův deník zachycuje postupnou nacifikaci života v protektorátě, začátek války, rekvizici zvonů, nálety na Plzeňsko, osvobození, příchod Američanů a Rusů i reakce místních Němců na konec války.

Děj Wonkova deníku se odehrává převážně v Manětíně, s výjimkou výletu do okupované Plzně a pouti do Staré Boleslavi k Paládiu země české. Zachycuje dění na farnosti, jejíž klidné vody zčeřily příchody vojáků, uprchlíků i zajatců. Exodus lidí za války, od transportů židovských obyvatel z města přes příchod tzv. národních hostů, německých uprchlíků z Banátu, naplnil stránky deníku hlubokým soucitem i otázkami po smyslu hodnot života.

Ohlas událostí ze vzdálených bojišť doléhal do městečka pod Chlumskou horou nejen jako rachot motorů letadel, které křížovaly západočeské nebe. Jeho obzor hrozivě osvětlo-

I.

11. 9. 1938

—

13. 10. 1938

V neděli 11. září 1938.

Na dnešek svolaná pouť do Mariánské Týnice u Kralovic předčila loňskou pouť tím, že se konala jako prosebná k oslavě 20. výročí naší samostatnosti a plasský velkostatek v ní předával svatyni i proboštví do majetku Jednoty pro záchranu Týnice. Z Plzně byl k ní vypraven zvláštní vlak, jenž stavěl v Mladoticích, kde byla znovu vysvěcena opravená kaple Santiniho, a v Týnici a pak jel do Kožlan, kde si účastníci prohlédli rodný domek pana prezidenta dra Eduarda Beneše¹.

V poslední chvíli se mi dostalo milého štěstí: měl jsem převzít české slavnostní kázání. (Vloni jsem v Týnici kázal německy, letos je měl mít pan děkan z Jesenice, leč letos německá procesí nepřišla.) Účast byla pěkná, ač včera odpoledne i večer stále pršelo. V kázání o třech trůnech Panny Marie – první z nich je Galliho trůn Královny míru, socha u Panny Marie Větší (Santa Maria Maggiore) v Římě z roku 1918, druhý trůn v nebesích a třetí na zříceninách Týnice – popisoval jsem první z bílého mramoru, kterak Matka Boží tak nekonale vážně hledí hluboko dolů, kde v slzavém údolí burácí světová válka, a kterak jako velitelsky zvedá ruku k rozkazu: Již dost! Ustaňte! Pravicí tiskne k sobě rozkošného Ježíška, jenž si pohrává s olivovou ratolestí. Dole u stupně trůnu čeká bílá holubička: až Ježíšek větévku upustí, vezme ji a poletí s ní na bojiště a zvětjuje mír. Tak se stalo před dvaceti lety. Holubička přiletěla i do naší vlasti a přinesla olivovou ratolest pro nás, ozdobenou národními fábory v radostech osvobození a vzkříšení našeho státu.

Dnes jako za Noema putují hledající záchranu k arše k Marii do Staré Boleslavi i sem. Vždyť se zdá, jako by ta holubička úzkostlivě se skrývala a nad dnešní potopou poletoval Noemův krkavec slídící po nové kořisti.

K závěru zodpověděl jsem i otázku: Co přineseme pouti republice o jejím 20. výročí? Modlitbu za rozkvět království Božího – církve svaté v ní, panu prezidentovi a vládě² světlo a sílu shůry a pevné nervy, naší čacké armádě od Pána Boha zástupů záštitu a nepřemožitelnost a všemu lidstvu olivovou rato-

1 Edvard Beneš (28. 5. 1884 – 3. 9. 1948). 1918 – 1935 ministr zahraničních věcí, 1935 – 1938 a 1945 – 1948 prezident republiky. Narozen v nedalekých Kožlanech.

2 Jednalo se o vládu Dr. Milana Hodži, která byla jmenována v prosinci 1935. Milan Hodža (1. 2. 1878 – 27. 6. 1944). Slovenský agrární politik, ve dvacátých letech ministr školství, 1932 – 1935 ministr zemědělství. Jeho vláda podala demisi 22. 9. 1938. Po Mnichovu odešel do exilu, zemřel v USA.

Pohřební obřad vedl 3. 5. 1967 budoucí kardinál František Tomášek.

Slovníček výrazů opakujících se v textu

Neoznačený původ slov znamená, že jde o slova německá nebo z němčiny odvozená.

Abrichtung, výcvik

Ahnenpass, doklad o předcích, požadovaný k doložení čistoty rasy

Achse Berlin Rom über Prag, Osa Berlín

Řím přes Prahu

ajnsac, ajnsatz, Einsatz, nasazení, pracovní povinnost

Amtstag des deutschen Gerichtes, Amtsgericht, úřední den německého soudu, soud

anathema, lat., kletba

anordnovat, anordnuňk – Anordnung, nařízení

Arbeitsamt, arbajstamt, pracovní úřad

Arbeitsdienst, pracovní služba, povinnost,

Arbeitsfront, pracovní fronta

Aufruf, výzva

auras pias teutonum, zbožné uši teutonů

bál – baal, pohanský bůh

Balilla, italská fašistická dětská a mládežnická organizace

Banáti, obyvatelé tzv. Banátu – německé národnosti z východní a jihovýchodní Evropy, kteří požívali statutu tzv. národních hostů,

Bauernpfarrer, selský farář

Bekanntmachung: „Die tschechischen Hochschulen wurden auf drei Jahre geschlossen, neun Täter erschossen und eine größere Anzahl in Haft genommen. Oznámení: České vysoké školy byly na tři roky uzavřeny, devět viníků zastřeleno a velký počet uvězněn.

Bekantgebung, oznámení

Bezirksgericht, okresní soud

billig, levně

Bis wird Antonius das Pfingstlied singen

und Johannes der Täufer den Weihrauch

schwingen, wird die Welt in Wehgeschrei

erklingen. Dokud bude Antonín zpívat letnicovou píseň a Jan Křtitel mávat kadidelncí, bude se ve světě ozývat výkřik bolesti.

Böhmen und Mähren (též **Bähren und**

Mähren), die Bahre, máry

bolšáni, bolšánci, bolšánečkové – komunisté, bolševici, Rusové

bona fide, lat., v dobré víře

Bürgerbräu, měšťanský pivovar

Bürgerbräukeller, sklep měšťanského pivovaru, zde míněna mnichovská pivnice, kde

měl Hitler dramatické své vystoupení v roce 1923

capitale, it., hlavní město

carpe diem, lat., užij dne

cojkaus, Zeughaus, zbrojnice

converte te Jesu, lat., obrať se Ježíši

curriculum vitae, lat., životopis

Dancik, Gdaňsk

dedimus grande documentum patientiam,

lat., dali jsme velký doklad trpělivosti

„Dem deutschen Volk ist nichts unmöglich“,

„Aus der Rede des Hermann

Göring“. Pro německý lid není nic nemožné,

z řeči Hermannna Göringa

der alte Hass, das alte Ziel, stará nenávisť,

starý cíl

der deutschen Schutzpolizei, tzv šupo,

Ochranná policie, součást pořádkové policie

(Odrmungspolizei)

Schießstand, střelnice

Der neue Tag – ein neues Tagblatt für

Böhmen und Mähren. Nový den – nový

deník pro Čechy a Moravu, německy psaný

deník určený Němcům v protektorátu, ve-

černík vycházel pod názvem Prager Abend

Deutsche Dienstpost, německá služební

pošta,

Deutsche Reichspost, německá říšská pošta,

Deutsche Volksschule, německá obecná

škola,

Deutschlad über alles, stiehl uns alles,

Německo nade všechno, ukradne všechno

Die Jugend dienst dem Führer, Mládí slou-

ží vůdci.

Die nordische Rasse, nordická rasa

Judenfrage, židovská otázka

Der Nationalsozialist muß ein Kämpfer

sein. Národní socialista musí být bojovník.

dies irae, lat., den hněvu

divide et impera, lat., rozděl a panuj

dojčland, tajčland, foneticky Deutschland,

Německo

dp. zkratka pro důstojný pan

dučče, duce, ital., vůdce, titul Benita Musso-

liniho

Egerland, chebsko

Ehefähigkeitszeugniss, doklad pro uzavře-

ní sňatku

Válečný deník katolického děkana **Františka Wonky** zachycuje život v západočeském městě Manětíně nedaleko Plzně, na hranicích protektorátu, v letech 1938 – 1945. Na více než šesti stech stranách se čtenář seznamuje s odrazem historických událostí v Druhé republice a protektorátě od okupace Sudet přes roztržení republiky až po osvobození západních Čech – zářijová mobilizace 1938, vymezení nových hranic státu, ničení opevnění, změny veřejného života, rekvizice zvonů, nálety na Plzeňsko, příchod americké a sovětské armády, reakce německého obyvatelstva na konec války...

ISBN 978-80-904318-6-7

9 788090 431867